

Sarajevski vodič za uključivanje muškaraca političara u postizanje rodne ravnopravnosti u politici



Sarajevski vodič za uključivanje muškaraca političara u postizanje rodne ravnopravnosti u politici



Zahvale

Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) zahvaljuje se svima koji su dali doprinos ovoj publikaciji, uključujući istraživačicama Ajli van Heel Merdanović i Elodie Phillips. ODIHR se također zahvaljuje učesnicima i učesnicama regionalnog sastanka pod naslovom Transformisanje politike: muškarci kao ključni akteri rodne ravnopravnosti u politici, koji su organizirali ODIHR i Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini 5. i 6. juna 2024. godine. Konačno, ODIHR se zahvaljuje Lani Ačkar i Editi Miftari (UN Women), Zorani Antonijević (PolicySolutions), Eleni Anchevskoj (Evropski institut za rodnu ravnopravnost), Regini Waugh (Međunarodna fondacija za izborne sisteme), Janu Michalko (ODI Global), Elmaji Bavčić (Sekretarijat OSCE-a), Fedri Idžaković i Lejli Mamut (Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini), Hani Đogović (Parlamentarna skupština OSCE-a), Nensi Jasharaj i Dhurati Kryeziu (Misija OSCE-a na Kosovu), kao i Berndu Burwitzu i Mini Kalezić (Misija OSCE-a u Crnoj Gori) na komentarima dostavljenim na nacrt vodiča.

Sarajevski vodič za uključivanje muškaraca političara u postizanje rodne ravnopravnosti u politici

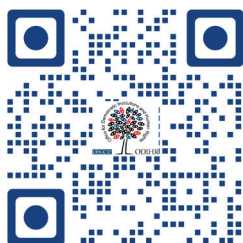
Izdavač: Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)
ul. Miodowa 10
00-251 Warsaw
Poljska
www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2025 Sva prava pridržana.

Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i kopirati u obrazovne i druge ne-komercijalne svrhe, pod uslovom da se uz svaku reprodukciju te vrste OSCE/ODIHR navede kao izvor.

ISBN: 978-92-9271-435-2

Designed by Filip Andronik



Sadržaj

1. Uvod	5
2. Šta podrazumijeva uključivanje muškaraca političara u unapređivanje rodne ravnopravnosti u politici	7
2.1 Koje prepreke postoje?	8
2.2 Zbog čega se muškarci političari uključuju?	9
2.3 Na kojim principima se uključivanje treba zasnivati?	10
2.4 Koji različiti nivoi uključenosti postoje?	11
3. Preporuke za djelovanje	14
3.1 Muškarci političari kao pojedinci	14
3.2 Muškarci lideri političkih stranaka	17
3.3 Muškarci parlamentarni lideri	20
3.4 Muškarci političari kao lideri u izvršnoj vlasti	24
4. Zaključci	27

1. Uvod

Cilj rada na unapređenju rodne ravnopravnosti je da osigura jednaka prava i prilike ženama i muškarcima, kao i pravednu raspodjelu moći i resursa. Rodna ravnopravnost treba omogućiti i ženama i muškarcima da utiču na politiku, a postaje sve više općeprihvaćeno da politika i procesi donošenja odluka trebaju podrazumijevati učešće i doprinos osoba na koje se odnose. Iako su u prošlosti žene predvodile pokret za rodnu ravnopravnost, uključujući i po pitanju političkog života, odnedavno se stereotipno stajalište da je rodna ravnopravnost isključivo 'žensko pitanje' počelo mijenjati, a muškarci u politici se sve više uključuju u rad na rodnoj ravnopravnosti. Ipak, većinu političkih institucija oblikovali su muškarci i u njima i dalje dominiraju patrijarhalni sistemi moći i norme maskuliniteta. Dodatni izazov predstavlja sve veća polarizacija u politici i demokratsko nazadovanje, kao i mobiliziranje protiv rodne ravnopravnosti koje je uočeno u različitim državama članicama Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE). Kako bi se postigle istinski transformativne promjene po pitanju rodne ravnopravnosti, postoji hitna potreba za **suštinskim uključivanjem muškaraca političara u rad na rodnoj ravnopravnosti**, čime će se doprinijeti poštenijim i pravednijim političkim institucijama koje djeluju u korist svih.

Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) ima mandat da pomaže državama članicama OSCE-a u promoviranju političkog učešća žena, kao i da pruža ekspertizu i podršku u jačanju demokratskih institucija u svrhu unapređenja rodne ravnopravnosti (Odluke Ministarskog vijeća OSCE-a 14/04 i 7/09). Značaj aktivnog uključivanja muškaraca i dječaka u rad na eliminaciji diskriminacije i svih oblika nasilja nad ženama i djevojčicama prepoznat je i Odlukom Ministarskog vijeća OSCE-a 4/18, kojom se ističe važnost uključivanja muškaraca u rješavanje uzroka diskriminacije, neravnopravnosti i nasilja, kao i u podizanja svijesti o uticaju negativnih stavova, ponašanja i rodnih stereotipa. Ova obaveza je u skladu sa drugim međunarodnim standardima, poput onih predviđenih Konvencijom Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) iz 1979. godine i Pekinškom deklaracijom i platformom za akciju iz 1995. godine, te sa standardima Evropske unije i Vijeća Evrope.

Koja je svrha ovog vodiča?

Sa ciljem nadogradnje svog dosadašnjeg rada u oblasti promoviranja političkog učešća žena i rodne ravnopravnosti u politici, ODIHR je 2024. godine pokrenuo niz novih aktivnosti usmjerenih na uključivanje muškaraca političara kao transformativnih aktera za rodnu ravnopravnost u politici. Ova publikacija nudi kratak pregled date teme, kao i smjernice za poticanje i jačanje uključenosti muškaraca političara, uz konkretne preporuke za djelovanje, primjere dobre prakse i dodatne resurse.

Kome je ovaj vodič namijenjen?

Sarajevski vodič nastao je nakon regionalnog sastanka 90 stručnjaka i stručnjakinja iz Zapadne Evrope, Jugoistočne Evrope, SAD-a i Turske pod nazivom **Transformisanje politike: muškarci kao ključni akteri rodne ravnopravnosti u politici**, koji su organizirali ODIHR i Misija OSCE-a u BiH u Sarajevu 5. i 6. juna 2024. godine. Vodič je prvenstveno namijenjen političarima koji žele postati proaktivni saveznici i transformativni akteri uključeni u rad na rodnoj ravnopravnosti. Vodič targetira demokratske institucije, jer se prepoznaje da su političke stranke, parlamenti i izvršna vlast ključni za postizanje rodno transformativne politike. U širem smislu, ovaj vodič može koristiti svako ko želi da uključi više muškaraca u promoviranje rodne ravnopravnosti u politici.

2. Šta podrazumijeva uključivanje muškaraca političara u unapređivanje rodne ravnopravnosti u politici

U većini zemalja, politika se temelji na patrijarhalnim sistemima moći i maskulinim normama ponašanja. Zbog brojnih aspekata organizacijske politike, procedura i kulture političkih institucija žene se obeshrabruju da učestvuju ili da napreduju, što dovodi do njihove značajne podzastupljenosti. Komitet za eliminaciju diskriminacije nad ženama (CEDAW komitet) definira **jednaku i inkluzivnu zastupljenost u omjeru od 50:50** između muškaraca i žena u smislu jednakog pristupa i jednake moći u sistemima donošenja odluka.¹ pak, u 2024. godini je u sastavu vlada u Evropi i Sjevernoj Americi bilo samo 32,5% žena.² Muškarci i dalje čine 68,5% parlamentaraca, bez obzira na činjenicu da se zastupljenost žena u državnim parlamentima zemalja članica OSCE-a gotovo utrostručila u prethodne tri decenije.

U stranačkom rukovodstvu širom država članica OSCE-a i dalje dominiraju muškarci, a šira javnost politiku često smatra 'muškim poslom'. S druge strane, zbog orodnjenosti političkih institucija brojni zakoni i politike su rodno slijepi i nisu zasnovani na rodnoj analizi ili procjeni rodnog uticaja da bi se njihov efekat na žene i muškarce mogao utvrditi. U parlamentima se tematske oblasti politika često ženama i muškarcima dodjeljuju na osnovu tradicionalnih uloga i stereotipa. Na primjer, u državama članicama OSCE-a postoji veća vjerovatnoća da će žene činiti većinu u parlamentarnim odborima koji se bave rodnom ravnopravnošću, zdravstvom i obrazovanjem, dok će činiti manjinu u odborima koji se bave finansijama ili unutrašnjim poslovima.³ Postoji potreba da se političke institucije mijenjaju kako bi postale rodno ravnopravne.

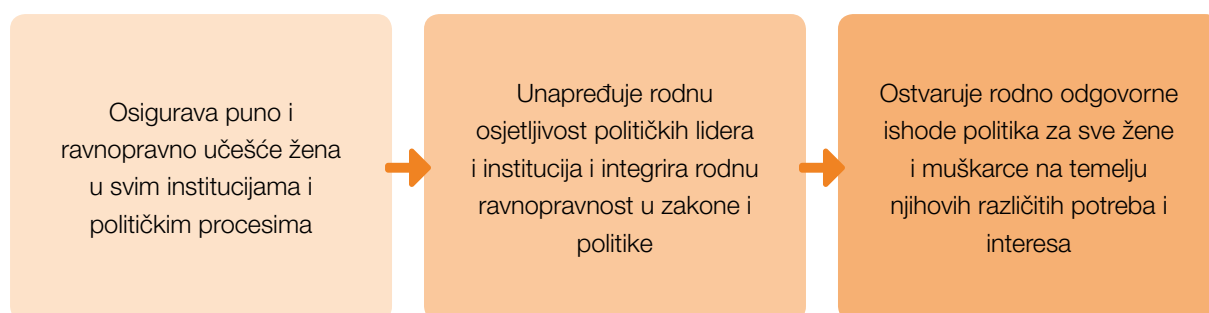
U ranijem radu na uključivanju muškaraca u unapređenje rodne ravnopravnosti u politici, muškarci političari su obično predstavljani kao kontrolori (koji ženama onemogućavaju pristup) ili kao saveznici (koji općenito ohrabruju rodnu ravnopravnost, ali na pasivan način). Nijedan termin ne obuhvata odgovornost i ulogu muškaraca u unapređenju rada na rodnoj ravnopravnosti niti benefite koje muškarci stižu od rodno osjetljivih institucija. Mnogi muškarci u politici ne shvataju da rade u pristrasnom sistemu te stoga ne vide potrebu za djelovanjem. Zbog toga muškarce treba ohrabrivati da sebe vide i kao **interesne strane** i kao **korisnike** veće rodne ravnopravnosti.

Muškarci imaju potencijal da doprinesu unapređenju rodne ravnopravnosti. Štaviše, **transformativne promjene** neće biti moguće bez njihovog učešća. Kako muškarci imaju kontrolu nad brojnim polugama političke moći, koje uključuju i rukovodstvo i finansije, oni će morati ostvarivati neophodne promjene. Istovremeno, promjene političkih institucija zahtijevaju i promjene normi kojih se pridržava većina muškaraca političara, kao i preoblikovanje institucionalnih struktura i ponašanja koja im omogućavaju privilegije, a to nije moguće bez njihovog aktivnog i suštinskog angažovanja.

Pristup Ureda OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) unapređenju rodne ravnopravnosti u politici inspiraciju nalazi u tri dimenzije rodne ravnopravnosti koje su definirane Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW):⁴

- **Formalna ravnopravnost:** osiguravanje pune ravnopravnosti žena pred zakonom i zaštita od diskriminacije po pitanju političkog učešća;
- **Suštinska ravnopravnost:** ipoboljšanje de facto pozicije žena u politici; i
- **Transformativna ravnopravnost:** rješavanje prevladavajućeg disbalansa u rodnim odnosima i rodni stereotipa u društvu općenito, što utiče i na način na koji se političari i političarke percipiraju.⁵

Kako bi se postigla transformativna ravnopravnost u praksi, potreban je **rodno odgovoran pristup upravljanju**⁶ koji:

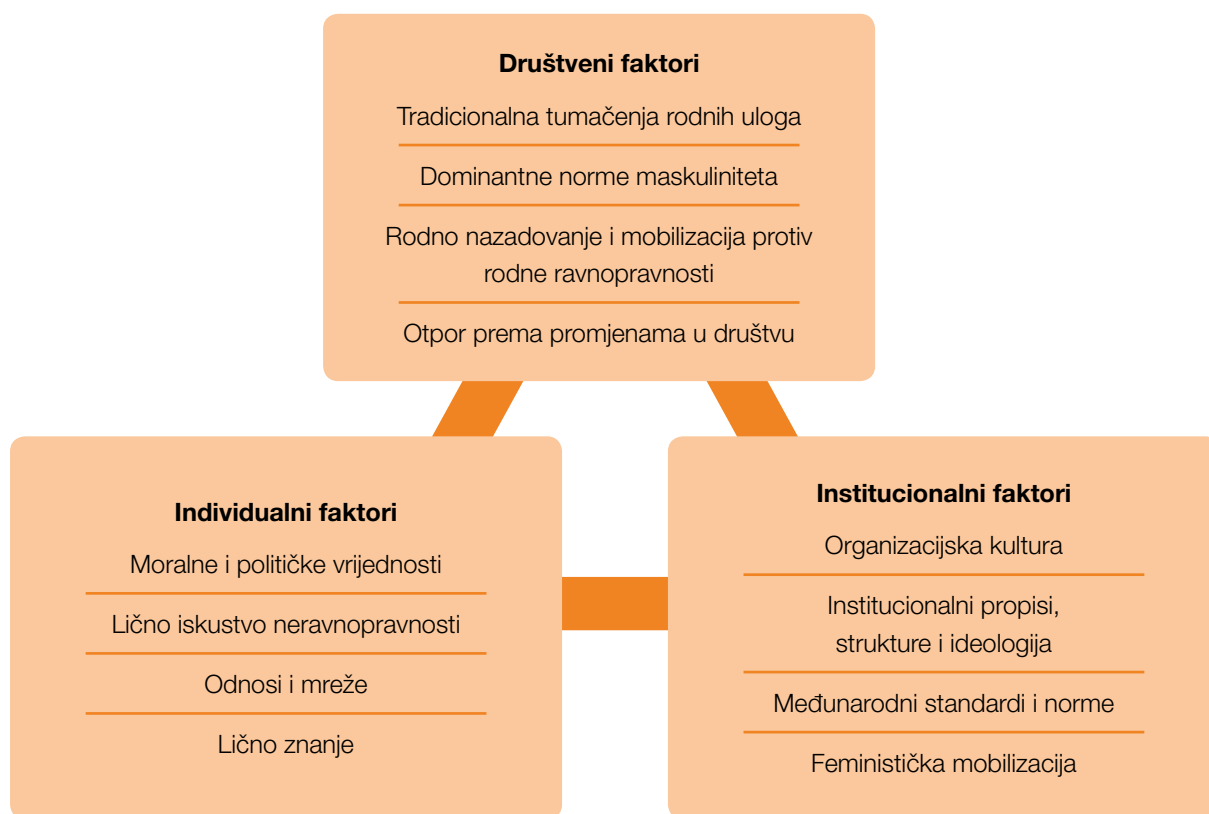


2.1 Koje prepreke postoje?

Različiti su razlozi zbog kojih muškarci oklijevaju da se uključe u pitanja rodne ravnopravnosti u političkom i javnom prostoru. Neki od njih se boje da će izgubiti svoje privilegije, a rodnu ravnopravnost, posebno feminizam i sve ideje ili politike koje se nazivaju 'feminističkim', smatraju napadom na muškarce i njihov način života, te se otvoreno ili potajno nastoje od njih zaštititi. Dešava se da neki muškarci koji misle da im društvo ne omogućava benefite, na primjer zbog socioekonomske situacije, osjećaju ogorčenost i opiru se reformama ili programima za koje smatraju da nepravедno daju prednost ženama. Općenito, dominantne norme maskuliniteta koje mogu stvoriti okruženje u kojem muškarci osjećaju da ih drugi muškarci osuđuju ili ponižavaju mogu negativno uticati na iskazivanje podrške za rodnu ravnopravnost ili na kritičko razmišljanje. Nekada muškarci smatraju i da sve to nema veze s njima ili su ravnodušni po pitanju rodne ravnopravnosti zbog široko rasprostranjene ideje da je to 'žensko pitanje'. Dešava se da nisu sigurni kako da se sa poštovanjem i na smislen način uključe u rad na rodnoj ravnopravnosti, posebno kada postoji malo pozitivnih muških uzora koje bi mogli slijediti. Uključenost muškaraca u velikoj mjeri zavisi od šireg konteksta, odnosno od načina na koji, između ostalog, drugi muškarci, lideri, mediji i javne politike perpetuiraju rodne norme.

Veliki broj **individualnih, institucionalnih i društvenih faktora** utiče na suštinsko angažovanje muškaraca političara u promoviranje rodne ravnopravnosti u politici i potrebno ih je pažljivo proučavati i spoznati, kako bi se na njima moglo raditi kroz aktivnosti podizanja svijesti i mobilizacije.

Slika 1. Faktori koji utiču na uključenost muškaraca političara⁷



2.2 Zbog čega se muškarci političari uključuju?

Političare koji se uključe u unapređenje rodne ravnopravnosti u politici motivira niz razloga koji se međusobno preklapaju, a često i dopunjavaju, kao što su:

- **Lične okolnosti i potrebe:** Prevelika zastupljenost muškaraca u političkim institucijama i patrijarhalna kultura perpetuiraju rodne stereotipe, što sprečava i političare i političarke da postignu bolji balans između profesionalnog i privatnog života te da se bave svojom djecom, porodicom, prijateljima ili hobbijima. Zna se desiti da muškarci osvijeste probleme povezane sa rodnom ravnopravnošću ili rodno zasnovano nasilje kada i sami dožive diskriminaciju ili isključivanje na osnovu svog identiteta, kao što su rasizam ili diskriminacija po osnovu starosne dobi. Druge žene u životima muškaraca, kao što su njihove majke, supruge i kćerke ili kolegice i prijateljice, također mogu potaći njihovu želju da doprinose poboljšanju rodne ravnopravnosti. Još jedan vid motivacije koji je uočen kod muškaraca je očinstvo i želja da grade pravedniji svijet za buduće generacije.
- **Vjerovanje u vrijednosti ravnopravnosti i reprezentativne demokratije:** Političare mogu motivirati intrinzične vrijednosti ravnopravnosti, društvene pravde i pravične zastupljenosti na izabranim funkcijama. Historijski gledano, muškarci su podržavali borbu za rodnu ravnopravnost i bili su saveznici, te su radili zajedno sa aktivistkinjama – često svojim suprugama, partnericama, sestrama, kćerkama ili prijateljicama – na ukidanju diskriminatornih zakona i praksi. Na primjer, pokrete iz ranog dvadesetog stoljeća za pravo glasa žena u značajnoj su mjeri podržavali muškarci koji su bili simpatizeri ove borbe. Ove takozvane ‘suffragente’ su, kao što smo to vidjeli, na primjer, u Ujedinjenom

Kraljevstvu, Srbiji ili Danskoj, drugi muškarci ismijavali zato što ne ispunjavaju očekivanja pripisivana rodnoj ulozi muškaraca.

- **Legalistički pristup ravnopravnosti:** Jednaka prava i prilike za žene i muškarce prepoznate su u obavezujućem međunarodnom pravu ljudskih prava i propisane širom država članica OSCE-a kao dio nacionalnih zakonskih okvira. Uključenost muškaraca političara u postizanje rodne ravnopravnosti može dijelom biti motivirano njihovom opredijeljenošću da poštuju zakone.
- **Korištenje najboljih vještina i resursa u društvu:** Rodna neravnopravnost u bilo kojem sektoru, kao i u politici, predstavlja traćenje talenata i ograničava prilike da svaka institucija iskoristi prednosti različitih stajališta, talenata i doprinosa. Muškarci političari znaju shvatiti da rodna ravnopravnost u politici nije samo pametan način korištenja svih mogućih resursa u korist političke organizacije, već i način da se ojača njihova legitimnost i reprezentativnost, kao i da se poboljša njihov politički program, komuniciranje sa biračima i pružanje usluga građanima.⁸
- **Uključivanje kao politička strategija:** Iako muškarci koji se uključe u unapređenje rodne ravnopravnosti u politici možda žele da doprinesu demokratskoj reformi, moguće je da također žele povećati svoju progresivnu reputaciju ili reputaciju svoje institucije, posebno u kontekstu demokratskog nazadovanja i javnog pritiska za zaštitu prava žena.⁹

2.3 Na kojim principima se uključivanje treba zasnivati?

Uključivanje muškaraca u unapređenje rodne ravnopravnosti u politici treba se temeljiti na sljedećim principima:¹⁰

- **Poštovanje ljudskih prava i sloboda:** Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, među ostalim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, iznova potvrđuje “jednaka prava muškaraca i žena”¹¹ i navodi predstavlja izraz takve ravnopravnosti. Uključivanje muškaraca političara kreće od ovog opredjeljenja za ravnopravno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka, te za ravnopravnost, nediskriminaciju i zaštitu onih koji se nalaze u podzastupljenom ili ugroženom položaju.
- **Saradnja sa nevladinim organizacijama koje se bave ženskim pravima i feminističkim pokretima:** Transformativni rad na rodnoj ravnopravnosti u politici mora uvažavati historijske napore žena da osiguraju vlastita prava i na njima se temeljiti. Pri uključivanju muškaraca, potrebno je pažljivo izbjegavati njihovu samopromociju i nastavak njihove dominacije. Umjesto toga, treba postojati diskusija, saradnja i partnerstvo sa liderkama, ženskim grupama i zagovaračicama iz civilnog društva i političkog života. Potrebno je ulagati napore da se izbjegne prisvajanje rada žena i feminističkih pokreta, te da se umjesto toga prihvata njihov doprinos kako bi se pobrinuli da donošenje političkih odluka odražava iskustva, programe i prioritete žena. Muškarci trebaju shvatiti da moraju stvoriti prostor za žene i omogućiti da se njihovi glasovi čuju.
- **Opredijeljenost za stvarnu transformaciju politike:** Unapređenje rodne ravnopravnosti zahtijeva vrijeme, posvećenost i poseban strateški pristup. Rad na

rodnoj ravnopravnosti treba se rukovoditi temeljitim razumijevanjem i suštinske i transformativne ravnopravnosti, koja podrazumijeva i upotrebu posebnih privremenih mjera.¹² Muškarci političari trebaju poznavati pravni okvir svoje zemlje koji se odnosi na rodnu ravnopravnost, pohađati obuke o rodnoj ravnopravnosti i sistematski slijediti procedure integracije principa rodne ravnopravnosti (*gender mainstreaming*). Nadalje, muškarci trebaju progovarati protiv štetnih narativa o rodnoj ravnopravnosti u politici kao što je, na primjer, narativ da su rodne kvote nepravedne i da se zbog njih biraju nekvalificirane žene.

- **Nulta tolerancija za sve oblike diskriminacije i nasilja:** Rodno zasnovana diskriminacija i nasilje u politici javlja se u brojnim oblicima – fizičkom, seksualnom, psihološkom i ekonomskom. Može se javiti u formalnim, ali i u neformalnim okruženjima i online. Muškarci koji se uključe u unapređenje rodne ravnopravnosti trebaju prepoznavati sve oblike diskriminacije i nasilja i obavezati se na sprečavanje i sankcioniranje svih takvih slučajeva, bez obzira na političko opredjeljenje, tako što će uvesti i strogo provoditi sveobuhvatan okvir politika. Organizacije koje bi mogle predvoditi uključivanje muškaraca političara, kao što su parlamenti, političke stranke, civilno društvo i međunarodne organizacije, trebaju se pobrinuti da raniji počinitelji nasilja nad ženama ne iskorištavaju rad na rodnoj ravnopravnosti kako bi sprali mrlju sa svoje karijere.
- **Fokus na vlastita iskustva muškaraca i pozitivne vizije promjene:** Orodnjene norme, ideje i ponašanja stvaraju prepreke u životima žena i djevojčica, ali također na različite načine negativno utiču na muškarce i dječake. Rad na uključivanju muškaraca u temu rodne ravnopravnosti treba krenuti od shvatanja kako ove norme, ideje i ponašanja nanose štetu muškarcima i ženama i kako podržavanje rodne ravnopravnosti i političkog učešća žena može biti od koristi muškarcima.
- **Prepoznavanje različitosti među muškarcima i ženama:** Rad na uključivanju muškaraca u temu rodne ravnopravnosti treba podrazumijevati intersekcijski pogled na višestruke identitete muškaraca i žena u politici koji se međusobno ukrštaju. U ovom slučaju, intersekcionalnost podrazumijeva uvažavanje činjenice da žene i muškarci iz različitih društvenih grupa i različitog porijekla imaju različite identitete, potrebe i izazove. Njihova iskustva se moraju posmatrati kroz različite perspektive, kao što su klasa, etnička pripadnost, obrazovanje, starosna dob, seksualna orijentacija i invaliditet, te se mora shvatiti da različiti elementi njihovog identiteta mogu biti u interakciji sa njihovim rodnom, čime se stvaraju dodatni slojevi neravnopravnosti i privilegija.

2.4 Koji različiti nivoi uključenosti postoje?

Političari imaju različite vještine, ekspertizu, interese i prioritete, tako da će se njihovo shvatanje rodne ravnopravnosti značajno razlikovati, kao što će se razlikovati i nivo njihove uključenosti u rodnu ravnopravnost u politici. Istraživanje je pokazalo da postoje četiri nivoa djelovanja i posvećenosti muškaraca političara koji se vode pozitivnim vrijednostima i stajalištima o rodnoj ravnopravnosti.¹³

Tabela 1. Nivoi uključenosti¹⁴

Vrsta	Nivo djelovanja i posvećenosti
Tihi simpatizer	Pokazuje bazičnu svijest o rodnoj ravnopravnosti, dijeli vrijednosti i osjeća empatiju za žene, ali ne djeluje otvoreno na unapređenju rodne ravnopravnosti u politici.
Povremeni podržavatelj	Smatra da je njegova uloga da bude posmatrač i pruža povremenu podršku za inicijative drugih, posebno političarki iz vlastite stranke ili institucije.
Proaktivan saveznik	Pokazuje svijest i interes za pitanja rodne ravnopravnosti, uz eksplicitnu posvećenost, i predlaže vlastite ili zajedničke inicijative i programe u cilju promoviranja rodne ravnopravnosti u politici.
Transformativni akter za rodnu ravnopravnost	Predvodi ličnim primjerom, otvara neugodne teme unutar vlastite stranke ili institucije, što uključuje i suprotstavljanje seksističkom ili na drugi način problematičnom ponašanju. Osigurava da je rodna ravnopravnost dio svakodnevnih aktivnosti, kao i strateških odluka. Integrira aspekte rodne ravnopravnosti u lične inicijative i programe, a ženski pokret ga prepoznaje.

Cilj je da radom s njima **muškarci političari dosegnu sljedeći nivo posvećenosti i djelovanja** kako bi se povećalo njihovo shvatanje, kapacitet i spremnost za promoviranje rodne ravnopravnosti. Konačni cilj je maksimalno povećati broj muškaraca političara koji djeluju kao **proaktivni saveznici i transformativni akteri za rodnu ravnopravnost**.

Dodatni resursi

Vodič Muškarci, moć i politika (engl. *Men, Power and Politics*) **Nacionalnog demokratskog instituta (NDI)**

Facilitatori i realizatori programa razvijaju podršku za promjenu normi među muškarcima političkim liderima kroz niz međusobno povezanih aktivnosti. Politički lideri najprije dobiju priliku da personaliziraju rodna pitanja, shvate svoju vlastitu nesrazmjernu moć i privilegiju i uticaj koji to ima na njihove živote, porodice i zajednice. Zatim se učesnici ohrabruju da profesionaliziraju ovo novo shvatanje tako što će ga primijeniti na rodne norme i njihov uticaj na šire političke kontekste i političke organizacije. Kao treće, ovaj pristup pruža podršku muškarcima u primjeni šireg poimanja rodnih normi kako bi na strateški način osmislili organizacijske promjene, kao i napore ka rodnoj ravnopravnosti u širem smislu i to na način koji je odgovoran prema ženama.

Resursni vodič za intersekcionalnost (eng. Intersectionality Resource Guide and Toolkit) **UN Women**

Publikacija pruža pomoć praktičarima, kreatorima politika i zagovaračima koji žele da prodube svoje razumijevanje intersekcionalnosti i da je primjenjuju u svom radu. Sadrži detaljna konceptualna pojašnjenja pojma 'intersekcionalnost', kao i korisne resurse, set praktičnih alata i primjera dobre prakse. Posebno ističe da intersekcionalnost nije samo alat za kreatore politika, već i pristup, stav i način razmišljanja i rada.

3. Preporuke za djelovanje

Muškarci političari mogu unapređivati rodnu ravnopravnost u politici na niz različitih načina. U preporukama koje slijede navodi se šta sve muškarci političari mogu učiniti **kao pojedinci, lideri političkih stranaka, parlamentarci i predstavnici izvršne vlasti kako bi unaprijedili rodnu ravnopravnost u politici**. Pored toga, dat je i niz **primjera dobre prakse i prijedloga za neposredno djelovanje**.

3.1 Muškarci političari kao pojedinci

Svaka transformacija uključuje promjenu na ličnom nivou. Slijede četiri grupe preporuka¹⁵ za političare kao pojedince.

Predvodite ličnim primjerom

- Pažljivo razmislite o vlastitim privilegijama, stajalištima, mišljenjima, stereotipima i predrasudama, te procijenite kako su povezani sa patrijarhalnim strukturama moći, normama maskuliniteta, zastupljenošću, glasom i moći djelovanja u politici.
- Nastavite učiti o rodno zasnovanoj i intersekcijskoj diskriminaciji, izazovima i prilikama u svojoj političkoj instituciji i kod birača kroz saradnju sa kolegicama, zagovaračicama ili ženskim grupama na lokalnom nivou.
- Budite uzor drugim muškarcima u politici kako bi se i oni uključili u rad na rodnoj ravnopravnosti, uz svijest o vlastitoj sposobnosti da pozitivno preoblikujete institucionalno okruženje za druge muškarce koji žele postati saveznici i feministički akteri.
- Shvatite i učite o tome kako je rodna ravnopravnost povezana sa različitim oblastima politika i znajte gdje možete pronaći podatke i informacije o rodnoj ravnopravnosti utemeljene na dokazima.
- Djelujte na strateški način u cilju uspostavljanja saveza sa stručnjacima i stručnjakinjama za rodnu ravnopravnost u vlastitoj organizaciji i izvan nje i razgovarajte sa ženskim organizacijama, feminističkim aktivistkinjama i istraživačicama, uključujući i one koje rade sa najugroženijim i marginaliziranim grupama.
- Budite saveznik u oblasti rodne ravnopravnosti u politici, na primjer tako što ćete aktivno stupiti u kontakt sa različitim ženama i pitati ih kako možete pružiti podršku, slaviti uspjeh žena u politici, dijeliti rad na rodnoj ravnopravnosti i poticati i podržavati rodnu ravnopravnost i inicijative za ženska prava.

Budite odgovorni i pozivajte i druge na odgovornost

- Uvedite formalne i neformalne mehanizme odgovornosti sa jasnim ciljevima, redovnim evaluacijama i revizijama ciljeva.
- Suprotstavite se rodno zasnovanoj nejednakosti i diskriminaciji, bez obzira na političko opredjeljenje, kao i seksističkom govoru i rodno zasnovanom nasilju, te tražite zajednička rješenja u cilju postizanja rodne ravnopravnosti u politici i šire.
- Mobilizirajte se protiv nazadovanja rodne ravnopravnosti i pokreta koji su protiv rodne ravnopravnosti, suprotstavite se narativima i širenju dezinformacija koje podržavaju takve pokrete, kao i svim vrstama seksističkog ili diskriminatornog jezika koji takvi akteri koriste.

Komunicirajte jasno i na ubjedljiv način

- Prepoznajte snagu jezika korištenjem rodno osjetljivog jezika (uvažavajući pravila lokalnog jezika).
- Kritički razmišljajte o tome kako vaša komunikacija o političkim pitanjima može biti pod uticajem maskulinih normi i kodeksa ponašanja, te poduzmite korake ka njihovoj eliminaciji.
- Budite jasni, dosljedni i ubjedljivi kada komunicirate o rodnoj ravnopravnosti i neka to bude dio svakog sastanka i govora.
- Provjerite da li je ciljna publika primila i shvatila vašu poruku o rodnoj ravnopravnosti. Učite iz svojih grešaka i primjenjujte te pouke na buduću komunikaciju.

Postavite si prioritete i ciljeve za rad na rodnoj ravnopravnosti

- Razmislite o mandatu svoje političke organizacije i kako je on povezan sa rodnom ravnopravnošću, uključujući i to da li na jednak način ispunjava svoju svrhu za žene i muškarce.
- Postavite ciljeve i prioritete fokusirane na praktično djelovanje u cilju poboljšanja rodne ravnopravnosti, što će pomoći da pokažete opredijeljenost u praksi.
- Institucionalizirajte rad na rodnoj ravnopravnosti tako što ćete provoditi dugoročna rješenja, mehanizme i politike.
- Utemeljite ključne aktivnosti i prijedloge na rezultatima redovne rodne analize, a principe rodne ravnopravnosti primijenite na kadrovsko upravljanje, budžetiranje i nabavke.
- Podsjećajte kolege na potrebu za rodno balansiranim učešćem na sastancima i panelima i to dosljedno primjenjujte.
- Tražite dugoročna transformativna rješenja tako što ćete izbjegavati prazne govore i jednokratne promotivne događaje, i fokusirajte se na strateško korištenje svoje pozicije moći u smjeru ravnopravnije preraspodjele resursa.

Primjeri dobre prakse

Kampanja UN Women #HeForShe: HeForShe je pokret solidarnosti za rodnu ravnopravnost agencije UN Women čiji je cilj mijenjati tradicionalni narativ o rodnoj ravnopravnosti kako bi on postao inkluzivniji. HeForShe poziva muškarce da učestvuju u pokretu rodne ravnopravnosti i podrže žene. Kampanja je pokrenuta 2014. godine, a do sada joj se pridružilo više od dva miliona muškaraca, što uključuje na stotine političara, među kojima su i šefovi država i vlada.

Metodologija Barbershop: Nakon što je uočeno da muškarci lideri ne učestvuju u radu na rodnoj ravnopravnosti, stalne misije Islanda i Surinama pri Ujedinjenim nacijama izradile su metodologiju kako bi se lideri mobilizirali da učestvuju u diskusijama i zagovaranju rodne ravnopravnosti. Ova metodologija se danas koristi širom svijeta i omogućava liderima da otvoreno govore o svojim predrasudama i stereotipima.

Feministička Akademija ravnopravnosti za izabrane dužnosnike u Bosni i Hercegovini: Fondacija Friedrich Ebert i Sarajevski otvoreni centar organiziraju godišnji feministički program obuke koji je namijenjen ključnim političkim strankama u zemlji. Parlamentarke i parlamentarci, ministrice i ministri i lokalne vijećnice i vijećnici pohađaju program obuke u trajanju od osam do deset dana. Kroz Akademiju rade na svojoj svijesti o rodnoj ravnopravnosti i identificiraju konkretne polazne osnove za svoje pozicije u zakonodavnoj ili izvršnoj vlasti.

Prijedlog za neposredno djelovanje

Postanite transformativni akter u sprečavanju nasilja nad ženama u politici

Šta? Pod nasiljem nad ženama u politici podrazumijeva se svaki čin, prijetnja ili pokušaj rodno zasnovanog nasilja koji dovodi do fizičke, seksualne ili psihološke povrede ili ekonomske štete nad ženom u politici samo zbog toga što je žena i konkretno cilja na podiranje njene zastupljenosti, glasa i moći djelovanja u politici.

Zašto? Kao što je objašnjeno u publikaciji ODIHR-a *Suzbijanje nasilja nad ženama u politici u državama članicama OSCE-a: set alata* (engl. *Addressing Violence against Women in Politics in the OSCE Region: Toolkit*), nasilje nad ženama se smatra jednom od najrasprostranjenijih prepreka za puno, jednako i efektivno učešće žena u političkom i javnom životu. Nasilje nad ženama u politici je prisutno u različitim državama članicama OSCE-a i posebno je, ali ne isključivo, usmjereno na mlade žene, žene sa invaliditetom i žene koje pripadaju etničkim manjinama. Najveći broj počinitelja su muškarci, često iz iste političke stranke kao i njihove žrtve.

Šta je potrebno učiniti? Države prvenstveno imaju odgovornost da sprečavaju i suzbijaju nasilje nad ženama u politici tako što će kriminalizirati nasilje nad ženama u svim njegovim oblicima i osigurati pristup pravdi, podršku i zaštitu za žrtve te pozvati počinitelje na odgovornost.

Šta muškarci mogu uraditi? Muškarci kao pojedinačni političari imaju moć da djeluju u okviru institucija, kao i političkih stranaka, parlamenata i izvršne vlasti, te se mogu lično uključiti u sprečavanje nasilja nad ženama u politici. Slijedi nekoliko primjera:

- Nikada nemojte počiniti nasilje, tražiti isprike za nasilje ili šutjeti o nasilju nad ženama, bez obzira na političko opredjeljenje.
- Slušajte i vjerujte onima koje su doživjele nasilje.
- Pružite im podršku i pitajte ih šta možete učiniti kako biste pomogli.
- Prijavite slučaj nadležnim organima.

Dodatni resursi

Priručnik za rodno odgovorne lidere (eng. *Gender Responsive Leader's Handbook*)

Akademije Folke Bernadotte: Rodno odgovorno rukovodstvo znači da lideri i liderice koriste svoju poziciju i svoje vještine da aktivno rade na rodnoj ravnopravnosti i ženskim pravima, kako na radnom mjestu, tako i kroz eksterne aktivnosti svoje organizacije. Akademija Folke Bernadotte je na temelju decenija saradnje sa međunarodnim partnerima izdala priručnik za sve vrste lidera, među kojima su i muškarci političari na vodećim pozicijama.

3.2 Muškarci lideri političkih stranaka

Političke stranke kao 'čuvari demokratije' ključne su za olakšavanje ulaska u politiku i zastupanje potreba, interesa i prioriteta različitih biračkih tijela. Iako se političke stranke često registriraju kao udruženja građana, mnoge države članice OSCE-a im dodjeljuju javna sredstva kako bi vršile svoju ulogu zastupanja. U cilju transparentnosti i odgovornosti prema građanima i državi, političke stranke bi u većoj mjeri nego druga udruženja trebale djelovati u skladu sa principima nediskriminacije i jednakosti, te omogućavati pravedan pristup i zastupljenost unutar stranačkih struktura, programa i kulture. Političke stranke sve više prepoznaju potrebu da budu rodno osjetljivije i inkluzivnije, ne samo zbog demokratskih principa i principa ljudska prava, već i u interesu organizacijske efikasnosti i izbornog uspjeha. Rodno balansirana zastupljenost i inkluzivni stranački programi mogu poboljšati kvalitet kandidata i članstva stranke, te povećati podršku glasača.

Kako bi se političke stranke transformirale iznutra, muškarci lideri bi trebali:

- Zagovarati balansiranu zastupljenost i rukovodstvo žena i muškaraca u stranačkim strukturama na svim nivoima uvođenjem i provedbom **dobrovoljnih mjera kao što su rodne kvote** u stranačkim tijelima i na izbornim listama. Uspostaviti mehanizme odgovornosti kako bi se ove mjere provodile i redovno revidirale.

- Komunicirati u svrhu **privlačenja žena na pozicije rukovodstva** i kao kandidatkinja, te investirati u stručno usavršavanje žena i muškaraca.
- Olakšati uključivanje glasova žena pružanjem aktivne podrške ženama unutar stranaka i **stranačkom ženskom krilu**, kao i integracijom **principa rodne ravnopravnosti u proces donošenja odluka u stranci** pri izradi lista izbornih kandidata.
- Pružati **organizacijsku i finansijsku podršku** za zagovaranje žena unutar stranke, čime se osigurava pravedna zastupljenost žena u javnoj debati i pristupu medijima.
- Pokretati **participativne rodne revizije političke stranke** i provoditi ih zajedno sa stranačkim lidericama kako bi se ispitao rodni balans u zastupljenosti i stranačkom rukovodstvu, rodni aspekti stranačke vizije i politika i rodni aspekti organizacijske kulture stranke.
- Koristiti nalaze revizije za unapređenje rodne osjetljivosti strateških i organizacijskih dokumenata, budžeta i dodjele sredstava, te organizacijske kulture. Nalazi revizije se mogu koristiti za izradu stranačkog **akcionog plana za rodnu ravnopravnost** u cilju postizanja rodne ravnopravnosti unutar stranke i u stranačkim programima. Izrada akcionog plana treba da se temelji na jakoj i kontinuiranoj podršci rukovodstva stranke i treba uključivati zastupljenost različitih grupa i identiteta unutar političke stranke.¹⁶
- Provesti **internu anketu o rodnoj ravnopravnosti** koja sadrži pitanja o svim oblicima nasilja nad ženama, rodno zasnovanoj diskriminaciji i seksualnom uznemiravanju. Stranka tako može na povjerljiv način prikupiti gledišta, stavove i iskustva žena i muškaraca unutar stranke kako bi utvrdila koje su to potrebe, interesi i prioriteti članova i članica stranke. Nalazi ankete mogu poslužiti kao **osnova za interne diskusije o stranačkim procedurama** koje će doprinijeti promoviranju pravednog pristupa i glasa za žene i muškarce, na primjer, reguliranjem određenih procesa donošenja odluka, mjesta ili vremena za sastanke. Korisne polazne osnove mogu biti godišnji kongres, revidiranje stranačkog statuta, žalbe članica i članova stranke na rodno zasnovanu diskriminaciju ili kulturu unutar stranke, kao i inicijative civilnog društva poput pokreta srodnih sa #MeToo.
- **Provoditi redovne aktivnosti podizanja svijesti za muškarce političare** da bi se gradila kritična masa muškaraca unutar stranke koji će postati transformativni akteri za rodnu ravnopravnost u politici, zajedno sa političarkama.
- Uvesti i provoditi stranački **kodeks ponašanja** primjenjiv na sve članove i članice stranke kojim se zabranjuje svaki oblik rodno zasnovane diskriminacije i nasilja. Predvidjeti **mjere podizanja svijesti i prevencije unutar stranke** i uspostaviti efektivne mehanizme izvještavanja, uvesti istrage fokusirane na žrtve i mehanizme nezavisnog sankcioniranja, kao i omogućiti podršku pogođenim osobama. Kodeksi ponašanja su ključni alati, ali su posebno važni tokom perioda povećane polarizacije i netolerancije u politici, kao što to pokazuje rastuće nasilje nad ženama u politici. Redovno revidirati i ažurirati kodekse kako bi se osigurala njihova efektivnost i relevantnost.

Primjeri dobre prakse

Dualno stranačko rukovodstvo u evropskim političkim strankama: Kako bi pokazale konkretnu opredijeljenost za žene na rukovodećim pozicijama, određene zelene političke stranke u Zapadnoj Evropi su tokom 1980-ih počele da uvode dualno stranačko predsjedavanje muškarca i žene. Ova praksa se proširila među brojnim političkim strankama, uključujući i neke socijaldemokratske stranke, ali i stranke desnog centra, konzervativne i demokršćanske stranke.

Politički lideri podržavaju rodne kvote u Austriji, Hrvatskoj i Italiji: Tri austrijske političke stranke imaju kvote za žene na stranačkim listama koje su uvedene dok je muškarac predvodio stranku. Austrijska narodna stranka je 1995. godine uvela kvotu od 33,3% za žene na stranačkim listama. Socijaldemokratska stranka Austrije je 1985. godine uvela kvotu od 40%. Zeleni – Stranka zelene alternative je 1993. godine uvela kvotu od 50%. Socijaldemokratska stranka Hrvatske je 2000. godine uvela kvotu za žene na stranačkim listama od 40%, a Demokratska stranka Italije je 2008. godine uvrstila kvotu za žene od 50% u svoj stranački statut. Obje ove stranke su to učinile pod rukovodstvom muškaraca.

Stranački lideri predvode rodne revizije političkih stranaka u Danskoj: Na poziv šest parlamentarnih političkih stranaka, ODIHR je 2023. godine održao obuku o provođenju rodne revizije za stranačke predstavnike. Nadalje, tri političke stranke su pozvale ODIHR da provede participativne rodne revizije. U slučaju jedne od stranaka, muškarci iz vrha su imali presudnu ulogu za sveobuhvatnu stranačku podršku i za provedbu preporuka rodne revizije jer su uveli novi formalni stranački odbor za rodnu ravnopravnost.

Prijedlog za neposredno djelovanje

Institucionalizacija unapređenja rodne ravnopravnosti uspostavljanjem stranačkog odbora ili radne grupe za rodnu ravnopravnost

Lideri političkih stranaka mogu biti uzor institucionaliziranja rada na rodnoj ravnopravnosti unutar stranke tako što će dodijeliti mandat konkretnom stranačkom tijelu da se time bavi. Takvo tijelo treba da se sastoji od rukovodećeg kadra i osoblja stranke. Stranka može uspostaviti formalan odbor ili radnu grupu za rodnu ravnopravnost koja će redovno ocjenjivati status rodne ravnopravnosti unutar stranke i predlagati poduzimanje privremenih mjera. Promjene unutar stranaka će se desiti samo ako se one organiziraju i kontinuirano prate. Dobra polazna osnova su rodne revizije koje na dosljedan način ističu potrebu za proaktivnijim i bolje organiziranim pristupom stranaka.

Dodatni resursi

Publikacija *Osnaživanje žena za jače političke stranke* (engl. *Empowering Women for Stronger Political Parties*) Nacionalnog demokratskog instituta i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija sadrži dobre prakse za političko učešće žena iz političkih stranaka širom svijeta.

Priručnik za promoviranje učešća žena u političkim strankama (engl. *Promoting Women's Participation in Political Parties*) ODIHR-a pruža smjernice liderima političkih stranaka za pružanje podrške integraciji rodnih aspekata u interne stranačke procese donošenja odluka.

Smjernice za reguliranje političkih stranaka (engl. *Guidelines on Political Party Regulation*) ODIHR-a/Venecijanske komisije iz 2023. godine daju informacije o tome kako stranke mogu poboljšati internu demokratiju i poduzeti dobrovoljne mjere za jačanje političkog učešća žena.

Alat *Suzbijanje nasilja nad ženama u političkim strankama* (engl. *Addressing Violence against Women in Political Parties*) ODIHR-a, koji je dio šireg seta alata na ovu temu, osigurava sveobuhvatan pregled dobrih praksi za primjenu stranačkih mjera, a obuhvata i uvođenje kodeksa ponašanja.

Online alat za rodnu reviziju (engl. *online gender audit tool*) ODIHR-a može se koristiti za samoprocjenu rodne osjetljivosti političkih stranaka. Daje niz praktičnih primjera iz stranaka širom država članica OSCE-a.

Set alata za rodno odgovorno upravljanje (engl. *Gender-responsive Governance Toolkit*) ODIHR-a sadrži smjernice za političke stranke za provedbu participativne rodne revizije.

3.3 Muškarci parlamentarni lideri

Rodno odgovorni parlamenti su savremeni parlamenti. Kao javne institucije, parlamenti moraju zastupati i djelovati u korist svih građana i građanki u svojim zastupničkim, zakonodavnim i nadzornim ulogama, a i kao javni poslodavac. Integriranje aspekata rodne ravnopravnosti u rad parlamenata je ključno da bi zakoni i politike koje usvajaju odgovarali potrebama, interesima i prioritetima žena i muškaraca, što uključuje i one iz različitih i marginaliziranih grupa. Nadalje, važno je procijeniti efektivnost takvih zakona i politika, bilo kroz procjene uticaja ili tokom procesa izrade zakona ili nadzora, kako bi se vidjelo u kojoj mjeri oni zapravo ispunjavaju potrebe žena i muškaraca. Na kraju, parlament je radno mjesto za različite grupe žena i muškaraca, kako parlamentaraca i parlamentarki, tako i ostalog osoblja. Stoga je također potrebno uzeti u obzir rodnu odgovornost politika zapošljavanja i unapređenja, radnog vremena, radne kulture, plata i naknada.

Muškarci parlamentarni lideri mogu razmotriti poduzimanje sljedećih koraka za promociju rodnoeg pariteta i postizanje boljih politika rodne ravnopravnosti:

- **Savjesno koristiti alate i mehanizme dostupne parlamentarcima** za promoviranje rodne ravnopravnosti u radu parlamenta, na primjer podnošenjem nacrtu zakona ili zakazivanjem rasprava i tematskih sesija odbora kojima se unapređuje rodna ravnopravnost.
- **Uspostaviti kanale komunikacije i zagovaranja sa ženskim pokretima, organizacijama civilnog društva i stručnjakinjama** koje se bave rodnom ravnopravnošću, kroz poziv za učešće u javnim raspravama, podržavanje njihovih napora i raspravljanje o njihovim temama u parlamentu. Koristiti parlamentarne sjednice za postavljanje pitanja vladi o rodnoj ravnopravnosti ili zahtijevanje informacija o pitanjima rodne ravnopravnosti od nadležnih ministarstava ili institucija.
- Zagovarati **rodno balansirana imenovanja na parlamentarne pozicije**, u odbore, međunarodne forume i parlamentarne službe, čime se osigurava fer zastupljenost žena i muškaraca na različitim nivoima moći i uticaja i u različitim oblastima. Ovo podrazumijeva i rodni balans u odboru za rodnu ravnopravnost.
- Uspostaviti **klub za rodnu ravnopravnost ili za jednake prilike** i imenovati **parlamentarce i parlamentarke** koji mogu zajednički zagovarati rodnu ravnopravnost unutar parlamenta i izvan njega. Parlamentarci koji učestvuju u radu takvih tijela trebaju biti svjesni rodnoeg disbalansa u moći i trebaju se pobrinuti da ne dominiraju u takvim postupcima.
- **Pružati podršku parlamentarnim grupama žena** kako bi se jačalo zagovaranje prava žena. Ta tijela podržavaju sve žene u parlamentu, a posebno tamo gdje su žene u manjini, i mogu služiti kao platforma za solidarnost i djelovanje. Muškarci mogu pomoći tako što će se lično uključiti u rad ili što će pružati institucionalnu podršku radu ovih grupa, na primjer kroz sredstva za operativne troškove i pristup prostorijama za sastanke ili parlamentarnim službama.
- Promovirati uspostavljanje **stalnih odbora za rodnu ravnopravnost** u parlamentima koji će uključivati parlamentarke i parlamentarce, kao i stručnjakinje i stručnjake za rodnu ravnopravnost u skladu sa potrebama. Ovakva stalna parlamentarna tijela trebaju formalno predvoditi integraciju principa rodne ravnopravnosti (*gender mainstreaming*) u izradu zakona i parlamentarni nadzor.
- Osigurati sigurno okruženje u parlamentu, **bez ikakvog oblika rodno zasnovane diskriminacije ili nasilja**, uvođenjem i provođenjem politike nulte tolerancije, koja predviđa jasna formalna pravila, kao što su **kodeksi ponašanja** za parlamentarce, uspostaviti efektivne mehanizme izvještavanja i podrške za pogođene osobe i osigurati nezavisne komisije za ocjenu i sankcioniranje nepoštivanja. Parlamentarni kodeksi ponašanja se trebaju redovno revidirati da bi adekvatno odražavali rodne aspekte i bili efektivni u suzbijanju rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije.
- Promovirati prikupljanje podataka o rodno zasnovanom nasilju i diskriminaciji, kao su podaci raščlanjenih prema spolu ili provedba **povjerljive ankete za parlamentarce**

i parlamentarke i parlamentarno osoblje kako bi se stekao bolji uvid u njihova iskustva sa svim oblicima nasilja i osiguralo da su mjere koje se poduzimaju efektivne, inkluzivne i da se temelje na dokazima.

- Organizirati redovne događaje, rasprave ili tematske sesije o **uključivanju muškaraca i njihovim posebnim potrebama i pravima**, čime se pokazuje da su njihove potrebe sastavni dio šireg programa politika rodne ravnopravnosti.
- Provoditi **rodnu reviziju parlamenta**, uz uvažavanje činjenice da rodno osjetljiv parlament zahtijeva sistematske promjene da bi formalne i neformalne norme parlamenta bile u skladu sa rodnom ravnopравnošću. Svrha rodne revizije je da se parlamentu pomogne da procijeni u kojoj mjeri je rodno osjetljiv i rodno odgovoran u svojim osnovnim funkcijama zastupanja, izrade zakona i nadzora, te da se izrade preporuke za promjene.
- Parlament bi rezultate rodne revizije trebao koristiti za izradu **parlamentarnog akcionog plana za unapređenje rodne ravnopravnosti**, za koji su predviđeni odgovarajući resursi, koji se efektivno provodi i redovno prati kako bi se dosljedno postizale promjene ka većoj rodnoj osjetljivosti.

Primjeri dobre prakse

Grupa za rodnu ravnopravnost predsjednika Parlamenta Švedske: Parlament Švedske je uspostavio Grupu za rodnu ravnopravnost, pod vodstvom predsjednika Parlamenta, čiji je mandat da raspravlja o pitanjima rodne ravnopravnosti i zagovara u tom smjeru. Oblik i nadležnosti grupe su se mijenjali tokom vremena, od neformalne mreže parlamentarki, do stalnog i rodno balansiranog tijela koje se bavi rodnom ravnopравnošću iz puno šire perspektive, ali bez zakonodavnih ili finansijskih ovlaštenja.

Muškarci parlamentarci predsjedavaju odborima za rodnu ravnopravnost u Bosni i Hercegovini i Srbiji: Parlamenti se često pridržavaju tradicionalnih podjela članstva u parlamentarnim odborima, što znači da su žene obično prekomjerno zastupljene u odborima za rodnu ravnopravnost i njihovom rukovodstvu. U Bosni i Hercegovini i Srbiji, muškarci se često imenuju za predsjedavajuće odbora za rodnu ravnopravnost i djeluju kao uzori za uključivanje muškaraca.

Prijedlog za neposredno djelovanje

Osnivanje grupa za uključivanje parlamentaraca u unapređenje rodne ravnopravnosti

Jedan od inovativnih načina da se unaprijedi rodna ravnopravnost u politici je uspostavljanje parlamentarnih grupa za uključivanje parlamentaraca (engl. MenEngage). Kao što parlamentarke osnivaju neformalne grupe ili klubove, parlamentarci mogu predvoditi ličnim primjerom tako što će osnivati višestranačke grupe ili klubove koji se u širem smislu bave pitanjem rodne neravnopravnosti ili se fokusiraju na specifična

pitanja, kao što je sprečavanje nasilja nad ženama u politici ili podizanje svijesti među muškarcima i dječacima o tome kako se rodna ravnopravnost tiče i njih. Ove grupe trebaju sarađivati sa ženskim pokretima i parlamentarkama i biti odgovorne prema njima, kako bi se ženski glasovi čuli. Grupa za uključivanje parlamentaraca može organizirati događaje primjenom metodologije [Barbershop](#), a može koristiti i [Priručnik za rodno odgovorne lidere](#) Akademije Folke Bernadotte u svrhu promoviranja sličnih pristupa među liderima.

Dodatni resursi

Zahvaljujući [Akcionom planu za rodno osjetljive parlamente](#) (engl. [Plan of Action for Gender-sensitive Parliaments](#)) Međuparlamentarne unije iz 2012. godine, ova tema je postala relevantna na međunarodnom planu i doneseni su prvi međunarodni standardi. To je dovelo do objave niza priručnika i alata za procjenu, a svi su dostupni za praktičnu primjenu.

[Set alata za rodno osjetljive parlamente](#) (engl. [Gender-sensitive Parliaments Toolkit](#)) EIGE-a sadrži dva alata za državne parlamente: jedan za akcione planove rodne ravnopravnosti, a drugi za samoprocjenu. Cilj je pružiti pomoć pri procjeni i praćenju rodne ravnopravnosti i integriranju aspekata rodne ravnopravnosti u rad parlamenta.

[Ostvarivanje rodne ravnopravnosti u parlamentu: vodič za parlamente u državama članicama OSCE-a](#) (engl. [Realizing Gender Equality in Parliament: A Guide for Parliaments in the OSCE Region](#)) ODIHR-a ima cilj da pruži podršku različitim parlamentarnim akterima pri transformaciji ovih institucija u rodno osjetljive parlamente.

[Participativne rodne revizije parlamenata: vodič korak po korak](#) (engl. [Participatory Gender Audits of Parliaments: A Step-by-Step Guidance Document](#)) ODIHR-a, izrađen zajedno sa Parlamentarnom skupštinom OSCE-a, osmišljen je kao podrška punoj provedbi participativnih rodni revizija u parlamentima širom država članica OSCE-a.

Alat [Suzbijanje nasilja nad ženama u parlamentima](#) (engl. [Addressing Violence against Women in Parliaments](#)) ODIHR-a, koji je dio šireg seta alata povezanih sa ovom temom, daje sveobuhvatan pregled dobrih praksi za parlament.

[Parlamentarni integritet: vodič za reformatore i Vodič za javnu etiku i integritet: smjernice za parlamente](#) (engl. [Parliamentary Integrity: A Resource for Reformers and Public Ethics and Integrity Toolkit: Guidelines for Parliaments](#)) ODIHR-a mogu pomoći parlamentima da uspostave efektivne mehanizme integriteta, dok [Smjernice za demokratski zakonodavni proces u cilju boljih zakona](#) (engl. [Guidelines on Democratic Lawmaking for Better Laws](#)) ODIHR-a daje informacije o tome kako postići rodno osjetljivo donošenje zakona.

3.4 Muškarci političari kao lideri u izvršnoj vlasti

Iako političke stranke mogu biti put za dostizanje liderskih uloga za muškarce i žene, vlade i njihova tijela imaju presudnu ulogu u unapređenju politika rodne ravnopravnosti. Sve političke stranke na vlasti i njihovi ministri i ministrice imaju odgovornost da unapređuju rodnu ravnopravnost. Veliki dio predloženog zakonodavstva koje razmatra i raspravlja parlament dolazi u formi nacрта od vlade. Pojedinačne ministrice i ministri su također odgovorni za unapređenje rodne ravnopravnosti u različitim oblastima javnog života, u skladu sa svojim ministarskim mandatom. Vlade isto tako predstavljaju mjesto u kojem sve državne strategije povezane sa integracijom principa rodne ravnopravnosti (*gender mainstreaming*) postaju stvarnost, s obzirom da državne agencije imaju vodeću ulogu u izradi politika, pripremi i provedbi zakona, pripremi i izvršenju budžeta i pružanju usluga građanima. U svim ovim oblastima integracije principa rodne ravnopravnosti vlade na raspolaganju imaju alate kao što su rodna analiza, privremene posebne mjere, programi osnaživanja, procjene rodnog uticaja, naknadna rodna evaluacija, rodne revizije i gender akcioni planovi. Institucionalni mehanizmi i vladina tijela za rodnu ravnopravnost, kao što su ministarstva, sektori u ministarstvu, agencije ili vladini odbori/komisije koje se bave rodnom ravnopravnošću, imaju važnu ulogu kao centralne jedinice za koordinaciju djelovanja izvršne vlasti u oblasti integracije principa rodne ravnopravnosti i provođenja politike rodne ravnopravnosti.

Muškarci imenovani da vode ministarstva i upravne organizacije mogu biti presudni da se generalna strategija integracije principa rodne ravnopravnosti zaista transformira u konkretno djelovanje vlade. Međutim, promjene ne trebaju zavisiti isključivo od politički imenovanih osoba, kao što su ministri, jer reforme često predvode državni službenici koji rade u specijalističkim službama i osiguravaju kontinuitet nezavisno od promjene vlasti. Muškarci lideri u izvršnoj vlasti mogu razmotriti poduzimanje sljedećih koraka:

- Osigurati da je **politika rodne ravnopravnosti sastavni dio godišnjih i višegodišnjih planova rada vlade** i da vladine institucije koriste rodno odgovorno budžetiranje, bez obzira na to koja stranka ili stranke su na vlasti. Izvršna vlast treba realizovati i pratiti efektivnu provedbu politike rodne ravnopravnosti i budžeta te o tome redovno izvještavati.
- **Postaviti rodni paritet kao prioritet za vladu** i integrirati ga u sve vladine politike i imenovanja, što uključuje i radne grupe, delegacije i liderske funkcije. Kabineti vlada trebaju predvoditi primjerom vlastitog sastava, ali se on treba preslikati i na niže nivoe. Trebaju prepoznati stručno znanje koje posjeduju parlamentarke i zvaničnice i investirati u razvoj stručnog znanja i liderskih vještina žena unutar struktura izvršne vlasti.
- Predvoditi vladine inicijative za **jačanje vladinog tijela nadležnog za politiku rodne ravnopravnosti**, njegovog mandata, ljudskih resursa, budžeta i pozicije u okviru struktura vlasti. Kako bi politika rodne ravnopravnosti ispunjavala svoju svrhu, mora postojati centralna koordinacijska jedinica koja ima pristup svim ministarstvima i odgovarajuće resurse za podršku reformama.
- Istražiti mogućnost uvođenja formalne nadležnosti institucija za integraciju principa rodne ravnopravnosti, kao i primjene alata u tu svrhu, po mogućnosti kroz **nacionalni zakon o rodnoj ravnopravnosti**, pored ostalih propisa i procedura. Na ovaj način, integracija principa rodne ravnopravnosti u sve politike, budžetiranje, provedbu i pružanje usluga

neće zavisiti od dobre volje pojedinačnih ministara i državnih službenika, već će postati redovan proces koji provode sva tijela izvršne vlasti.

- Uspostaviti formalno i redovno **uključivanje u rad sa ženskim pokretima i organizacijama civilnog društva** koje se bave rodnom ravnopravnošću, čime se djelovanje izvršne vlasti temelji na potrebama i saznanjima zagovarača i zagovaračica rodne ravnopravnosti. Zvaničnici mogu dodatno zagovarati adekvatno finansiranje za takve organizacije.
- Predvoditi primjerom kao muškarci ministri, direktori i rukovodioci, **čime se snažno podržava unapređenje rodne ravnopravnosti u institucijama** koje dovodi do pravednog postupanja i jednakih prilika za sve zaposlenike i zaposlenice te nastoji postići rodno osjetljivo radno okruženje bez nasilja.

Primjeri dobre prakse

Muškarci premijeri uvode rodni paritet u državne vlade: Do 2010-ih, na većini ministarskih pozicija u većini država članica OSCE-a nalazili su se muškarci. Tokom prošle decenije, predsjednici i premijeri zemalja poput Francuske, Kanade i Španije poduzeli su pionirske korake da se ova praksa zaustavi tako što su imenovali rodno balansirane kabinete. Ovaj trend se proširio i na druge države članice OSCE-a, a u januaru 2024. godine, deset država članica OSCE-a imalo je državnu vladu u kojoj su žene bile na 50% ili više ministarskih pozicija.

Predsjednik unapređuje vladina tijela za rodnu ravnopravnost: Godine 2012, predsjednički kandidat koji je pobijedio na izborima u Francuskoj, Francois Hollande, javno je najavio 40 obaveza za podršku jednakosti žena i muškaraca. Neke su se odnosile direktno na izvršnu vlast. Obaveza broj 1 je predviđala uspostavljanje ministarstva za prava žena koje je odgovorno direktno premijeru. Obaveza broj 2 je predviđala uspostavljanje odjela za rodnu ravnopravnost u okviru svakog ministarstva. Kada je predsjednik Hollande došao na tu poziciju, imenovao je kabinet koji je uključivao jednak broj ministrica i ministara.

Muškarci predvode nacionalne reforme politika rodne ravnopravnosti u Češkoj Republici: Historijski gledano, pokretači politika rodne ravnopravnosti bili su ženski pokreti, žene na vlasti i vladina tijela za rodnu ravnopravnost, a većinu njih su vodile direktorice. Tokom zadnjih godina, sve više muškaraca se imenuje da vode vladina tijela za rodnu ravnopravnost. Na primjer, u Češkoj Republici muškarac vodi Odjel za rodnu ravnopravnost. Istraživanje¹⁷ koje je proveo ODIHR na temelju podataka prikupljenih 2021. i 2022. godine pokazalo je da jednu četvrtinu takvih tijela vode muškarci.

Prijedlog za neposredno djelovanje

‘Uključivanje muškaraca i dječaka’ u vladinu politiku rodne ravnopravnosti

Većina država članica OSCE-a također su potpisnice Konvencije Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW), koja poziva države da usvoje višegodišnje strategije i akcione planove za borbu protiv rodne neravnopravnosti. Iako takve strategije postoje, često se ne bave pitanjem efektivnog uključivanja muškaraca i dječaka u borbu za rodnu ravnopravnost. Muškarci lideri u izvršnoj vlasti mogu raditi na ovome koristeći resurse kao što je studija Vijeća Evrope pod nazivom *Mjesto muškaraca i dječaka u borbi za ženska prava i politike rodne ravnopravnosti* (The places of men and boys in women’s rights and gender equality policies).

Dodatni resursi

Publikacija ODIHR-a *Institucionalni mehanizmi kao kritični akteri za rodnu ravnopravnost* (engl. *Institutional Mechanisms as Critical Actors for Gender Equality*) predstavlja rezultate studije rađene u 42 države članice OSCE-a i ispituje kako integraciju principa rodne ravnopravnosti u sve politike tako i ciljane napore, te daje konkretne preporuke utemeljene na dokazima kako bi se pomoglo vladama i vladinim tijelima.

Set alata za integraciju principa rodne ravnopravnosti i za njihovu provedbu (engl. *Toolkit for Mainstreaming and Implementing Gender Equality*) OECD-a iz 2023. godine može pružiti podršku vladama i muškarcima liderima u izvršnoj vlasti pri daljoj promociji integracije principa rodne ravnopravnosti u mjere vlade.

Online platforma za integraciju principa rodne ravnopravnosti (engl. *online gender mainstreaming platform*) EIGE-a uključuje set alata koji daju pregled dobrih praksi i smjernica za institucije, kao i vlade, u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti u donošenju odluka, javnim finansijama, nabavkama i drugim oblastima.

4. Zaključci

Uključivanje muškaraca u rad na unapređenju rodne ravnopravnosti u politici i dalje, uz rijetke izuzetke, predstavlja **pionirski poduhvat**. Iako je potreba za tim prepoznata već davno, tek posljednjih godina primjećujemo više primjera transformativnog uključivanja muškaraca u inkluzivne politike. Zbog historijske diskriminacije žena u politici, moći i privilegija muškaraca u politici, patrijarhalne prirode politike, individualnih percepcija i predrasuda, kao i normi maskuliniteta, hitno je potrebno, a istovremeno i krajnje složeno, raditi na uključivanju muškaraca. Ne trebamo zaboraviti napore i ekspertizu liderica, ženskih grupa i aktivistkinja koje su se kroz historiju borile za rodnu ravnopravnost, često na štetu vlastitih političkih karijera ili poslovnog uspjeha, te razotkrivale nejednakosti uprkos nasilju i prijetnjama.

Današnja politika se mora promijeniti da bi se postigao rodni balans u političkom životu i zajednička odgovornost za rad na rodnoj ravnopravnosti. Tradicionalna podzastupljenost žena u politici i prekomjerna zastupljenost muškaraca u odlučivanju očigledna je i sve se češće prepoznaje kao štetna u kontekstu donošenja kvalitetnih zakona i politika koje nikoga ne ostavljaju po strani. Uključenost muškaraca u unapređenje rodne ravnopravnosti u političkom životu je i dalje ograničena, dijelom zbog neznanja ili otpora onih koji se nalaze na vlasti, a dijelom zbog normi i praksi u politici obilježenih rodnim predrasudama koje nisu povoljne za uključivanje muškaraca u rad na rodnoj ravnopravnosti. Politika se i dalje uglavnom smatra boksterskim ringom u kojem se najbolje snalaze žilavi i bezobzirni muškarci. Naše poimanje politike, političara i rukovodstva mora se promijeniti kako bi se inkluzivna politika i rodna osjetljivost smatrale prednostima, a ne slabostima.

Uključivanje muškaraca u rad na rodnoj ravnopravnosti u političkom životu može donijeti brojne prednosti. Preustrojstvo patrijarhalnih sistema moći i normi maskuliniteta poboljšat će živote i muškaraca i žena, njihovo dobrostanje i interpersonalne odnose, te ukloniti izvore fizičkih i emotivnih povreda. Uključivanje muškaraca u unapređenje rodne ravnopravnosti kao korisnika, interesnih strana i agenata promjene ključno je za omogućavanje pravednijih i ravnopravnijih političkih institucija koje djeluju u interesu svih.

Uključenost muškaraca ne bi trebala postati kontraproduktivna. Muškarci koji se uključuju u rad na rodnoj ravnopravnosti trebaju biti pažljivi da se njihovo djelovanje ne pretvori u strategije koje služe same sebi i djeluju na štetu prava, glasova i moći djelovanja žena. Također, trebaju izbjegavati stvaranje dodatnih i isključivih struktura moći, uticaja i kontrole, te dati prioritet odgovornosti, saradnji, partnerstvu i solidarnosti sa lidericama, ženskim grupama i aktivistkinjama koje vode tu istu borbu. Na primjer, otvoreni, iskren i konstruktivan dijalog o orodnjenim percepcijama i zastupljenosti u politici, uz poštovanje iskustava žena, ključan je korak za pokretanje pravedne reforme.

Rodna ravnopravnost u politici nije samo zadatak za političare, već za sve članice i članove društva. Izuzetno je važno stvoriti političko i društveno okruženje u kojem rodna

ravnopravnost predstavlja normu. Neophodno je preoblikovati orodnjene društvene norme da bi se kreiralo osnažujuće okruženje za reformu rodne ravnopravnosti i za muškarce političare da samopouzdao i sistematski djeluju kao saveznici u unapređenju rodne ravnopravnosti. Obavezivanje na uključivanje muškaraca u rad na rodnoj ravnopravnosti, podsticanje inkluzivnih politika i kreiranje političkih sistema koji odražavaju raznolikost društava ključni su koraci u ovom procesu. Zajedničkim radom moguće je postići rodno transformativne promjene koje će donijeti benefite svima.

Bilješke

- 1 Opća preporuka br. 40 o jednakoj i inkluzivnoj zastupljenosti žena u sistemima donošenja odluka, Komitet za eliminaciju diskriminacije nad ženama, 25.10.2024.
- 2 Ovi statistički podaci isključuju Centralnu Aziju u kojoj žene u prosjeku čine 10,4% članstva kabineta. Podaci su preuzeti iz: [Women Political Leaders 2024](#), UN Women, 1.1.2024.
- 3 [Realising Gender Equality in Parliament: A Guide for Parliaments in the OSCE Region](#), OSCE/ODIHR, 6.12.2021, str. 26.
- 4 Opća preporuka br. 25 o privremenim posebnim mjerama u vezi sa članom 4, stav 1 Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, CEDAW, 2004, stav 7.
- 5 Rikki Holtmaat, "The CEDAW: a holistic approach to women's equality and freedom", u: *Women's human rights: CEDAW in International, Regional, and National Law*, uredile Anne Hellum i Henriette Sinding Aasen, Cambridge University Press, 2013.
- 6 Za više informacija vidjeti: [Gender-responsive Governance Toolkit](#), OSCE/ODIHR, 2024.
- 7 Prilagođeno iz: Ján Michalko i Matthew Maycock, [Men in politics as agents of gender equitable change: Gender norms and political masculinities](#), ALiGN, 28.5.2014, str. 8.
- 8 [Making Laws Work for Women and Men: A Practical Guide to Gender Sensitive Legislation](#), OSCE/ODIHR, 4.7.2017.
- 9 [Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties](#), OSCE/ODIHR, 7.7.2014.
- 10 Ovi principi su inspirirani i dijelom prilagođeni iz: Caroline Hubbard i Alan Greig, [Men, Power and Politics Program Guidance](#), 2020, str. 13.
- 11 [Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima](#), Ujedinjene nacije.
- 12 Privremene posebne mjere ovdje su definirane u skladu sa [Općom preporukom br. 25 o privremenim posebnim mjerama u vezi sa članom 4, stav 1 Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama](#) i odnose se na niz zakonodavnih, izvršnih, administrativnih i drugih regulatornih instrumenata, politika i praksi, kao što su programi komuniciranja i podrške, dodjela i/ili preraspodjela resursa, preferencijalni tretman, ciljano angažiranje, zapošljavanje i unapređenje, ciljevi u vidu numeričkih vrijednosti povezani sa vremenskim okvirima i sistemi kvota (stav 22). Za više informacija vidjeti: [Gender-responsive Governance Toolkit, Tool 1: Advancing gender equality in politics – National assessments and action plans](#), OSCE/ODIHR, 12.9.2024.
- 13 Ján Michalko i Matthew Maycock, [Men in politics as agents of gender equitable change](#).
- 14 Preuzeto i prilagođeno iz: Ján Michalko i Matthew Maycock, [Men in politics as agents of gender equitable change](#), str. 29.
- 15 Inspiracija za ove preporuke temelji se na: Leslie Groves-Williams, [The Gender-responsive Leader's Handbook](#), Sandö: Folke Bernadotte Academy, 2024.
- 16 Za više informacija o tome kako koristiti nalaze revizije i izraditi gender akcioni plan posebno prilagođen političkoj stranci vidjeti: [Transforming political parties from within – Gender audits and action plans](#), OSCE/ODIHR, 8.8.2024, i [EIGE Tool on Gender Equality Action Plans](#).
- 17 [Institutional Mechanisms as Critical Actors for Gender Equality: A Review from the OSCE Region](#), OSCE/ODIHR, 16.11.2023.

